

УДК 348.14

Микола Алексієвець, Леся Алексієвець

**НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА І НАУКА: УКРАЇНСЬКО-ВСЕСВІТНІЙ
КОНТЕКСТ ДІЯЛЬНОСТІ КАФЕДРИ НОВОЇ І НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА
МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ТНПУ ІМ. В. ГНАТЮКА**

Стаття присвячена аналізу актуальних проблем викладання і дослідження різноманітних аспектів світової історії й міжнародних відносин в ТНПУ ім. В. Гнатюка, перспектив в контексті основних тенденцій становлення української історіографії всесвітньої історії на сучасному етапі.

Ключові слова: Україна, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, всесвітня історія, міжнародні відносини, освітній процес, історіографія.

Із здобуттям державної незалежності України розпочався якісно новий етап у становленні національної історичної освіти і науки. З огляду на це виразно простежуються позитивні зрушення в українському освітньо-науковому просторі у пізнанні різноманітних аспектів світової історії та міжнародних відносин, місця й ролі України на сучасному етапі європейсько-атлантичної інтеграції й глобалізації. Посилення студіювання зарубіжного світу значною мірою пояснюється необхідністю науково-історичного обґрунтування статусу України як державного суб'єкта у світовому співтоваристві, незворотності утвердження її суверенітету, територіальної цілісності й незалежності входження до світових і європейських структур. Нині Україна наблизилася до того вирішального рубежу світової історії, коли винятково важливої ваги набули дослідження, які покликані осмислити значення нашого народу в континуумі міжнародного виміру, з'ясувати домінанти історичного розвитку та виявити пріоритетні зв'язки між внутрішнім і зовнішньополітичним поступом країни, її всесвітній контекст. Тим більше, що історія України є складовою світової історії і досягнути її глибоко й повно можна у світлі світової, оскільки вона не була, не є і не буде чимось відособленим й окремишим від історичних процесів у світі. У цьому зв'язку Українська держава як незалежна країна не просто з'явилася, а постала об'єктивним наслідком взаємодії процесів, явищ і подій століть, які в природі своїй закономірні й характерні не тільки для українців, а є універсальними для всіх державних утворень. Шукати відповіді на теперішні питання національного державотворення справедливим буде не тільки в українській, але й у всесвітній історії, численні приклади й уроки якої є повчальними для суспільно-політичного життя відновленої країни в сенсі її розбудови у світлі європейських і світових цінностей та цивілізацій. Тож пошкваллення українських науковців, освітніх закладів має служити справі утвердження нашої країни на міжнародній арені, у новітній системі діяльності світової спільноти, виховання поваги у студентів до зарубіжних народів й країн.

Зауважимо, що вирішення зазначених завдань продовжує стикатися поки що з низкою гострих проблем. На жаль, національний історичний простір, концепція зовнішньої політики і міжнародних відносин, діяльності України у всесвітньо-історичному контексті для нас залишаються ще й досі суперечливими і невизначеними. До того ж, в оцінці багатьох аспектів, важливих для усвідомлення глобалізаційних процесів, європейсько-атлантичної інтеграції країни, її місця й ролі

у міжнародному житті науковці інколи використовують підходи, несумісні з діями України як однієї з найбільших держав на європейському континенті. І, що особливо нині важливо з точки зору вступу України до Європейського Союзу й НАТО, анексії Росією Українського Криму й російської агресії на Донбасі. Власне, пошук відповідей на ці питання і надає особливої актуальності означеній у пропонованій статті проблемі викладання і дослідження на кафедрі нової і новітньої історії та методики викладання історії нашого університету світової історії й міжнародних відносин для осмислення історичного досвіду, новітнього стану та перспектив розвитку сучасного зарубіжного світу, розгляду української історії в загальноєвропейському і загальносвітовому контексті, створення цілісного погляду на розвиток цивілізації та актуальні проблеми всесвітньої історії на сучасному етапі. Метою статті є показ виняткової важливості завдань національної історичної освіти й науки, популяризація знань з історії окремих країн і народів, всесвітньої історії взагалі в українському суспільстві, виховання у студентів, широкого загалу почуття причетності до розвитку європейської та світової цивілізації.

Упродовж тривалого часу українська історична освіта і наука були позбавлені можливостей вивчення історії України в контексті загальносвітового історичного процесу. Натомість, відомо, що історія людської цивілізації позначена усесвітністю розвитку на всіх попередніх етапах. Людство завжди було єдиним. Навіть тоді, коли взаємини між націями й народами за своїми зовнішніми ознаками не лише не мали чіткого вияву, а й були антагоністично суперечливими. Такий методологічний підхід уможливує розглядати світову спільноту в її цілісності як соціальний організм, членами якого є різні народи й країни. З цього погляду очевидно, що жоден з народів не може жити в собі, через себе й для себе. Життя кожного є лише частиною в загальному житті людства. І український народ за час свого історичного існування виявив себе як органічна складова міжнародного співтовариства, яке попри всю складність політичних та економічних взаємин, поділяє єдину культуру й суспільну спадщину. Народи є різними, проте їх об'єднує одна Земля та її спільна Історія. Тож однією з традицій української історіографії є те, що вона з часів киево-руського і козацько-гетьманського літописання, з праць М. Максимовича, М. Костомарова, П. Куліша, В. Антоновича, М. Грушевського, М. Драгоманова та ін. завжди розглядала історію України у всесвітньо-історичному контексті, у згоді із загальносвітовою історією, у її розмаїтих зв'язках із західним світом. Та ця традиція була перервана в радянські часи, коли дослідження світової історії та міжнародних відносин зосереджувалося здебільшого в Москві. Тільки з відновленням державної незалежності України вона дістала нове продовження, зумовлене необхідністю практично переосмислити погляди радянської історичної науки на ключові проблеми всесвітньої історії, створити українську візію зарубіжного світу, створити відповідну навчальну літературу для всіх ланок системи національної освіти, проводити наукові дослідження на сучасній методологічній та джерелознавчій основах. Активізації цього процесу сприяло організаційне оформлення: були відкриті нові факультети і кафедри із всесвітньої історії у вищих навчальних закладах, науково-дослідні центри в академічних інститутах, створено історичні асоціації й видавничі осередки, фахові журнали, вдосконалені прийоми й технології навчання і науково-дослідницького пошуку.

Непересічним явищем у формуванні на новітніх методологічних засадах історичної освіти й науки на Тернопілля стало відкриття у 1992 р. спеціальності “Історія”, а наступного року в структурі одного з найстаріших вишів нашого краю нового факультету – історичного [1, с. 1]. Поява історичного факультету була зумовлена потребами життя, суспільно-політичними змінами в Україні та світі кінця 80-х – початку 90-х років минулого століття та потребою їх об’єктивної інтерпретації. Розпочата доба національного відродження викликала

дедалі зростаючий інтерес громадськості до національної і зарубіжної історії, місця України у загальному всесвітньо-історичному процесі, з’ясування його усесвітності та ролі нашої країни у міжнародному житті й пріоритетних напрямів її зовнішньополітичної діяльності. Зі створенням історичного факультету значно активізувалися студії всесвітньої історії. У цьому зв’язку надзвичайно важливим для поглибленого вивчення та

дослідження історії зарубіжних країн і міжнародних відносин стало відкриття в 1993 р. кафедри всесвітньої історії, на базі якої в 1998 р. була утворена кафедра нової і новітньої історії та методики викладання історії (зав. – д.і.н., проф. М. М. Алексієвець). У різні роки на ній працювали І. М. Боровська, В. Р. Гевко, М. В. Грищук, С. В. Лук’яненко, Ю. Й. Поліщук, В. В. Свідерська, Б. Є. Трофим’як, а також відомі учені України та зарубіжних країн. Колектив кафедри формувався поступово, зростаючи і зазнаючи трансформації у контексті сучасних європейсько-атлантичних і глобалізаційних процесів та вимог й принципів Болонського процесу. Її робота підпорядковувалася основним тенденціям й новітнім умовам розвитку національної освіти і науки. Нині на кафедрі працюють 11 викладачів, з них 2 доктори наук, професори: М. М. Алексієвець, Л. М. Алексієвець; 8 кандидатів історичних наук, доцентів: О. П. Валіон, Н. А. Григоруk, Ю. Р. Древницький, Л. В. Костюк, Т. В. Лахманюк, В. В. Савенко, Я. П. Секо, І. О. Федорів; 1 кандидат педагогічних наук, доцент: Н. В. Ігнатенко.

Зміст освіти, характер навчальних програм, кількість предметів циклу всесвітньої історії й годин, які відведено для їх вивчення, залежали від нормативно-правових документів МОН України, навчального плану та інших факторів. Головним завданням кафедри є викладання та дослідження

концептуальних засад зарубіжної історії як науки, комплексу навчальних дисциплін, робота з узагальнення методологічних засад науково-дослідної діяльності в галузях історичного знання, пошук нових досліджень та мало розроблених у вітчизняній науці напрямів і тем досліджень зі світової історії, а також поширення головних дослідницьких здобутків зарубіжної історіографії в українознавчий дискурс осмислення загальної історії та ролі й місця України у всесвітньо-

історичному процесі. Ключовим пріоритетом кафедри було і залишається викладання предметів циклу всесвітньої історії на сучасному науково-методичному рівні. Нині кафедра забезпечує викладання циклу фундаментальних дисциплін від давньої історії до новітньої і потужного комплексу спеціальних курсів з актуальних проблем всесвітньої історії. Зокрема проводить учбову роботу зі студентами історичного факультету в галузі історії

слов'янських народів, нової і новітньої історії країн Європи та Америки, історії країн Азії і Африки, історіографії та джерелознавства всесвітньої історії, методики викладання історії, інформаційних технологій в історії, етнографії, основ наукових досліджень, методології наукових досліджень, вступу до спеціальності. У зв'язку з уведенням нових навчальних планів на кафедрі розроблено і викладаються такі спецкурси: Актуальні проблеми відродження національної державності слов'ян ЦСЄ (1918–1939) (Л. Алексієвель), Грушевськознавство в українській і зарубіжній історичній думці, Генеза й історичний розвиток грушевськознавства (О. Валіон), Проблеми етногенезу східних слов'ян, Цивілізації в історії людства (Н. Григорук), Комп'ютерні технології в наукових дослідженнях, Україна в контексті тенденцій сучасного світового розвитку (Ю. Древницький), Методологія та методика викладання “Громадянської освіти” у середніх загальноосвітніх навчальних закладах (Н. Ігнатенко), Методика викладання суспільно-політичних дисциплін у вищій школі (Н. Ігнатенко), Проблеми історіографії і джерелознавства всесвітньої історії (В. Савенко), Етнополітика європейських країн та України на сучасному етапі (Л. Костюк), Націоналізм в європейській історії (Я. Секо), Український національний рух другої половини ХХ ст. (Я. Секо), Українська історична славістика нового і новітнього часу (І. Федорів).

Також кафедра організує педагогічну та етнографічну практики. Викладачі розробили і впроваджують методику

застосування комп'ютерних технологій у дослідження і викладання історії. Під керівництвом працівників кафедри студенти набувають вміння оформляти наукові та учбові тексти, оволодівати комп'ютерною графікою, засвоювати принципи зберігання і використання інформації, структурувати її в бази даних, створювати навчально-методичні комплекси за обраною темою.

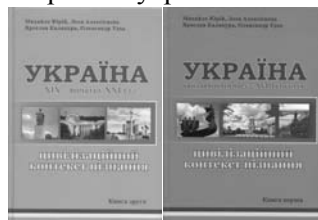
Становлення кафедри відбувалося в складних умовах. Та попри це кафедра нової і новітньої історії та методики викладання історії нашого університету перетворилась у провідний підрозділ процесу підготовки істориків нової генерації для середніх навчальних закладів з потужним науково-педагогічним потенціалом, збагачений досвідом співробітництва з науково-дослідними інститутами Академії наук України, історичними факультетами та кафедрами всесвітньої історії ВНЗ нашої держави, багатьма зарубіжними вищими навчальними закладами. На кафедрі зроблено вагомі кроки до кадрового і технічно-технологічного забезпечення навчального процесу та застосування у ньому сучасних інформаційних й програмно-контролюючих систем і програм; створено нову навчально-методичну базу викладання предметів циклу всесвітньої історії, навчальні робочі програми за кредитно-модульними вимогами з урахуванням як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду, й оновлення змісту освіти та варіативності вивчення світової історії на основі розроблення ЕНМК дисциплін і комп'ютерних систем навчання для студентів і магістрантів.

Професорсько-викладацький склад кафедри веде пошуки і здійснює дослідження з науково-інноваційної концепції організації студентської науково-дослідної роботи за кредитно-трансферною системою відповідно до вимог і принципів Болонського процесу, з якої опубліковано понад 150 науково-практичних посібників на допомогу студентам, створено новітні цілісні навчально-робочі програми з усіх базових дисциплін кафедри та підготовлено навчально-методичні комплекси для

дистанційного навчання. Саме тому найвагомішими досягненнями кафедри є видання з грифом МОНМС України навчальних посібників для студентів вишів України: “Науково-дослідницька діяльність студентів: актуальність та організація” [2], “Організація та методика наукових досліджень студентів” [3], “Основи наукових досліджень: теорія та методика” [4], “Студентські наукові дослідження: сучасні вимоги та пріоритети” [5], “Науково-дослідницька діяльність студентів: організація та методика” [6] та ін. Означені навчальні посібники репрезентують науково-дослідну роботу студентів як головне джерело набуття, примноження й оновлення знань, її теоретико-методологічні засади.

Сьогодні викладачі кафедри постійно працюють над вдосконаленням змісту, методології та методики викладання дисциплін всесвітньої історії. За останні роки були створені та оновлені авторські навчальні програми з курсів фундаментальних дисциплін та спеціальних курсів, які враховують сучасні наукові підходи, методологію та методи активізації навчального процесу. Окремо виділимо у цьому зв'язку навчальні посібники для студентів історичних факультетів України, зокрема праці “Новітня історія Польщі”, доктора історичних наук, професора Л. Алексієвець [7], “Історія світової

культури” (2 ч.), докторів історичних наук, професорів Л. Алексієвець, М. Алексієвця та кандидата історичних наук, доцента О. Шама [8], “Комп'ютерні технології у наукових дослідженнях” кандидата історичних наук, доцента Ю. Древницького [9] та ін. Нині викладачі кафедри працюють над створенням синтетичного підручника “Історія слов'янських народів”. Широкий резонанс викликало наукове видання підручничкового жанру “Україна найдавнішого часу – XVIII століття: цивілізаційний контекст пізнання” та “Україна XIX – початку XXI ст.: цивілізаційний контекст пізнання” [10], яке підготувала доктор історичних наук, професор Л. М. Алексієвець у процесі співпраці з провідними ученими України М. Юрієм, Я. Калакурою та О. Удодом. У I томі праці з'ясовується сутність та особливості цивілізаційного пізнання давньої, середньовічної і ранньомодерної України, утвердження її соціокультурної ідентичності. Викладено історіософський погляд на традиційне суспільство і традиційну культуру, етногенез українців, творення української нації, формування міфологічної та релігійної свідомості, соціокультурних засад державності, розглянуто співвідношення української і візантійської традиції, показано ренесансні процеси в контексті зародження козацтва і між цивілізаційних впливів, соціодинаміку державності України, розкрито причини кризи та маргіналізації української ідентичності в добу руйни та чужоземного панування. У II томі монографії з'ясовано сутність та особливості цивілізаційного пізнання нової і

новітньої України, показано модернізаційні процеси та їх вплив на український соціум. Викладено історіософський погляд на становлення української нації, відновлення національної державності на початку XX ст., розглянуто історію України в умовах режиму одноосібної влади й тоталітаризму та державотворчі процеси і кризові ризики у добу Незалежності, розкрито східноцивілізаційну складову соціокультурних особливостей українського соціуму та модернізаційних

перетворень у контексті цивілізаційного утвердження і розвитку України у сучасну епоху державотворення з урахуванням тенденцій облаштування світового устрою.

На кафедрі напрацьована і послідовно впроваджується в навчальний процес системна методика кредитно-трансферного вивчення дисциплін, організації самостійної та індивідуальної роботи студентів, пошуку форм контролю, головним напрямком в якому є індивідуальна робота з кожним студентом. Постійно оновлюється тематика курсових, дипломних і магістерських праць, ІНДЗ із всесвітньої історії. Надається допомога у розробці тем, які становлять значну наукову і пізнавальну вагу. Студентів залучено до розробки кафедральних комплексних тем, роботи в архівах, рукописних фондах бібліотек, музеях. Останніми роками стало традицією, що студенти-випускники мають публікації у наукових виданнях.

Процес українського національного відродження 90-х років минулого століття створив сприятливі умови для розвитку історичної науки. На кафедрі з перших днів її функціонування науково-дослідна робота стала пріоритетним напрямком діяльності всього колективу. Саме в цей час закладалися наукові основи дослідження із зарубіжної історії та їх використання у навчальному процесі. Активізації дослідників світової історії сприяла підготовка кадрів вищої кваліфікації зі спеціальності 07.00.02 – всесвітня історія шляхом відкриття власної аспірантури і докторантури, видання фахових збірників наукових праць, розширення проблематики досліджень із зарубіжної історії, вдосконалення прийомів і технологій наукового пошуку, проведення міжнародних і всеукраїнських конференцій й семінарів із проблем історії зарубіжжя, міжнародних відносин та зовнішньої політики незалежної України, налагодження зв'язків з визнаними у світі університетами Парижа, Мюнхена, Праги, Варшави, Москви і Мінська. На факультеті функціонує спеціалізована вчена рада по захисту кандидатських дисертацій з спеціальностей: 07.00.01 – історія України та 07.00.02 – всесвітня історія.

Без сумніву, за час існування кафедри зроблено чимало. В умовах процесу інтеграції української історичної науки у світовий історіографічний простір та європейсько-атлантичних і глобалізаційних процесів стає помітною роль викладачів-усесвітників, адже за своїм призначенням вони є дослідниками всесвітньої історії, а, отже, зростало значення їхніх праць. Можемо без перебільшення стверджувати, що на кафедрі склалися наукові напрямки й пріоритети. Основними з них

ми можемо назвати такі: Україна – Європа – Світ: історико-політичні та духовні аспекти розвитку; Україна у всесвітньоісторичному процесі; Україна в міжнародних відносинах; вузлові проблеми зарубіжної історії; історія слов'янського національного відродження першої половини ХІХ – початку ХХ ст.; українська і зарубіжна історична біографістика. Важливим засобом поглиблення і розширення тематики став розвиток наукових досліджень у розрізі 2-х цілісних комплексних кафедральних наукових проблем: “Україна (Тернопільщина) в контексті європейської і світової історії” (наук. кер. проф. М. Алексієвець) та “Україна – Європа – Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку” (наук. кер. проф. Л. Алексієвець). На кафедрі склалася міцна і змістовна науково-педагогічна база для різноманітних історичних досліджень. Розвиток наукових студій на кафедрі й висока кваліфікація кадрів дали змогу досягти значних успіхів у науково-дослідній роботі. Це засвідчує доробок викладачів, зусиллями яких упродовж 1993–2014 рр. опубліковано понад 1350

наукових і навчально-методичних праць, проведено 17 всеукраїнських і міжнародних конференцій, в т.ч. на теми: “Україна – Польща: шлях до європейської співдружності” (16–17 травня 2002 р.), “Україна – Польща: уроки Другої світової війни” (27 лютого 2003 р.), “Національно-державне відродження слов’янських народів ЦСЄ: кризь призму 85-річчя” (18–19 листопада 2003 р.), “Друга світова війна в історичній долі українського народу” (20–21 травня 2005 р.), “Перша світова війна в історичній пам’яті людства” (24 вересня 2014 р.) та ін. Особливий інтерес викликали науково-практичні конференції “Інноваційні технології в процесі викладання всесвітньої історії” (28–29 жовтня 2002 р.), “Національна історична освіта: погляд у XXI ст.” (16–17 травня 2002 р.), “Історична освіта та наука: європейський і український досвід” (16 вересня 2014 р.), “Інноваційно-методичні виміри підготовки вчителя історії” (22 жовтня 2014 р.) та ін. Ряд отриманих наукових результатів мають вагомое практичне значення, визнані науковцями України і зарубіжних держав.

Визначаючи новизну історичних досліджень професорсько-викладацького складу кафедри, виходимо з того, що розвиток української історіографії має ґрунтуватися, на думку авторів, винятково на наукових критеріях з розробкою двох блоків діалектично взаємопов’язаних проблем: власне історії України і всесвітньої історії з урахуванням національних особливостей, які мають бути вписані в контекст один одного. З огляду на такий методологічний підхід і побудована кафедральна програма наукових досліджень. Аналізуючи наукові історичні дослідження кафедри, треба відзначити, що її викладачі органічно поєднують свої наукові інтереси в діалектичній єдності національної і всесвітньої історії. Тож природним є чітке визначення двох основних проблем: “Україна – Європа – Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку” й “Україна (Тернопільщина) в контексті європейської і світової історії”. Відзначимо позитивні зрушення щодо тематичної спрямованості й наукового рівня та стану дослідження проблем зарубіжної історії. Однією з помітних тенденцій наукового доробку кафедри є зростання інтересу молодих дослідників до питань історії зарубіжних країн та міжнародних відносин, які, як відомо, впродовж тривалого часу фальсифікувалися і на початок 1990-х років виявилися деформованими численними “білими” та “чорними” плямами. Підтвердженням цього є, наприклад, той факт, що впродовж існування кафедри за спеціальністю “всесвітня історія” було захищено 2 докторські й 12 кандидатських дисертацій. Про це свідчить і аналіз публікацій викладачів, у яких на основі новітніх методів і методик науково-дослідницької роботи висвітлюються важливі питання всесвітньої історії. Всього, за нашими підрахунками, впродовж 1998–2014 рр., тобто саме за час існування кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії, було надруковано майже 600 монографій, наукових статей, повідомлень, історіографічних оглядів та рецензій із всесвітньої історії. Дедалі частіше предметом дослідження працівників та аспірантів стають проблеми зарубіжної історії, міжнародних відносин і зовнішньої політики України. Зокрема, слід відзначити праці про еволюцію української зовнішньої політики в умовах глобалізації (М. Алексієвць, Я. Секо), українсько-польські взаємини (Л. Алексієвць, В. Гевко, Н. Чорна, О. Парнета, І. Ільчук), українсько-російські зв’язки (А. Дмитрук, С. Новінчук), українсько-британські відносини (А. Грубінко), українсько-німецькі стосунки (М. Алексієвць, О. Валіон), Україну в міжнародних організаціях та структурах (І. Смільська, М. Юрчак), економічні та культурно-освітні міждержавні відносини на сучасному етапі, а також теми про окремі країни, зокрема, “Білоруський шлях розвитку: соціально-економічний аспект” (О. Валіон), “Особливості соціально-політичного та економічного розвитку Польщі” (І. Кватира, О. Білянський, Л. Алексієвць). Питання розвитку славістики нового і новітнього часу досліджує І. Федорів.

Високу позитивну оцінку на сторінках всеукраїнських часописів отримали ґрунтовні докторські й кандидатські дослідження Л. Алексієвець, зокрема, “Польща в 1918–1926 рр.: особливості відродження національної державності, формування суспільно-політичного устрою” [11], Н. Чорної “Інтеграція Польщі до НАТО і ЄС та її вплив на розвиток польсько-українських відносин” [12], І. Кватири “Особливості соціально-економічного розвитку Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.)” [13], В. Гевко “Україна і Польща: особливості розвитку двосторонніх відносин (1991–2004 рр.)” [14], Н. Чорної “Україна і Польща: історіографія відносин (кін. ХХ – поч. ХХІ ст)” [15], ін. Широкий резонанс викликали монографії Л. Алексієвець “Києво-Могилянська академія у суспільному житті України і зарубіжних країн (XVII–XVIII ст. ст.)” [16], “Польща: шляхи відродження державної незалежності. 1918–1939” [17], “Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926” [18], Л. Алексієвець і В. Гевко “Україна і Польща: шляхи співробітництва (1991–2004 рр.)” [19], Л. Алексієвець, О. Парнети “Польща: міжнародні відносини у добу відродження 1918–1923” [20], Л. Алексієвець, М. Алексієвця, Н. Чорної “Польща на шляху до НАТО та ЄС” [21] та ін. Аналітичні розвідки з історії США, Франції і Великої Британії опублікувала І. Боровська.

З огляду на геополітичні зміни у світі, Європі та Україні викладачі кафедри успішно розробляють міжнародний науково-дослідницький проект “Україна – Європа – Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку” (наук. кер. д.і.н., проф. Л. Алексієвець) та видали в його контексті 150 наукових і науково-методичних праць загальним обсягом майже 500 др. арк. Найбільш вагомими здобутками у дослідженні запропонованої проблеми є видання за участю відомих українських і зарубіжних учених 15 випусків Міжнародного збірника наукових праць “Україна – Європа – Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини”. Це видання має не лише академічні впровадження з підготовки та оприлюднення наукових результатів досліджень із всесвітньої історії, але й номіноване як фахове з історичних наук (ріш. ВАК України від 10.03.2010 р. № 1–05/2) та занесено в міжнародний реєстр для реферування у Парижі під номером ISSN № 2225–3165. Зазначений збірник також включено до міжнародної наукометричної бази даних РІНЦ (Ліцензійний договір № 117–03/2015 від 03 березня 2015 р.). Його статті прирівнюються до публікацій у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних відповідно до вимог наказу МОН України від 17 жовтня 2012 р. № 1112 (зі змінами, внесеним наказом МОН України від 3.12.2012 р. № 1380). До його редакційної колегії увійшли провідні українські та зарубіжні науковці.

Пріоритетними темами цього міжнародного збірника є інтеграція історії України у всесвітню історію, вивчення місця й ролі України у системі міжнародних відносин, висвітлення малодосліджених сторінок всесвітньої історії, дослідження історіографії та джерельної бази світової історії, стосунки й роль Української держави у європейській спільноті, її утвердження як світової країни за роки Незалежності, актуальні проблеми методології, історичної української та зарубіжної біографістики, культури, освіти і науки, удосконалення навчальних програм з предметів циклу всесвітньої історії тощо. У нинішньому дискурсі збірника сформульована загальна концепція дослідження і розвитку всесвітньої історії, яка включає подальше видання як центру і координаційної структури України та організацію виходу історичних досліджень за вітчизняні рамки, залучення українських учених до розробки зарубіжної історії у континуумі врахування значущості уроків минулого для справи пошуку оптимальної моделі співжиття сучасного й майбутнього. Публікування цього наукового збірника слугуватиме поживаленню інтересу українських фахівців

до всесвітньої історії, з'ясування ролі нашої держави в міжнародному житті, у системі діяльності світової спільноти, розвитку наукових інтеграційних зв'язків із зарубіжними країнами шляхом висвітлення історії України в загальноісторичному контексті.

Важливим напрямком розвитку науково-дослідної роботи кафедри, її значним досягненням є дослідження української і зарубіжної біографістики, вивчення історії в особах, наукової і творчої спадщини вчених, громадсько-політичних, культурних і державних діячів, які зробили вагомий внесок у розвиток української та світової культури. На кафедрі спостерігається системний розвиток наукових біографічних досліджень, повернення реальних осіб та об'єктивної істини історичної біографістики. Тут створена Тернопільська наукова школа з історичної біографістики (кер. д.і.н., проф. М. Алексієвець), з проблематики якої успішно захистили кандидатські дисертації 17 аспірантів, проведено низку конференцій,

видано майже 400 наукових праць. Вагомим здобутком Школи з біографістики стало видання тематичної монографії “Українська історична біографістика: забуте і невідоме” (2 ч.) [22]. Увагу її авторів привернули найактуальніші аспекти діяльності й творчої спадщини таких відомих постатей в контексті українського державотворення, як: П. Могила, Д. Зубрицький, А. Шептицький, М. Грушевський, В. Гнатюк, М. Кордуба, О. Кандиба-Ольжич, С. Жук, А. Річинський, У. Самчук, Б. Лепкий, З. Кузеля, С. Рудницький, Я. Падох, М. Чубатий, С. Магаль, А. Горбачевський, Г. Скворода, Г. Хомишин, С. Качала, О. Кисілевська, М. Рудницька, В. Старосольський, Я. Стецько, Л. Лук'яненко, І. Герета, Л. Крупа, В. Чорновіл та ін. Цінністю видання є те, що у ньому охарактеризовано життєвий і творчий шлях зазначених визначних українських діячів на основі архівних матеріалів, таким чином було введено до наукового обігу значну частину заборонених раніше фактів і подій, залучено нову методологічну й джерелознавчу базу. Названі праці в умовах сучасного національного відродження сприятимуть об'єктивному висвітленню історії України в особах, підвищенню ролі науки й освіти в суспільстві, осмисленню вкладу великих українців у розвиток світової культури, а, відтак, показу місця нашої держави у всесвітньо-історичному процесі.

Викладачі кафедри щорічно беруть участь у багатьох міжнародних конгресах, симпозіумах, загальноукраїнських та регіональних конференціях, практикується стажування викладачів за кордоном, налагоджено зв'язки з відомими центрами та університетами Європи і світу. При кафедрі успішно функціонує Українсько-польська школа молодих учених (наук. кер. – д.і.н., проф. Л. Алексієвець), Науковий центр вивчення української і зарубіжної славістики (наук. кер. – к.і.н., доц. І. Федорів), Наукові центри з етнополітики зарубіжних країн (наук. кер. – к.і.н., доц. Л. В. Костюк), з науково-дослідної діяльності студентів (наук. кер. – д.і.н., проф. М. М. Алексієвець). Члени кафедри беруть активну участь у підготовці збірника наукових праць “Україна – Європа – Світ” (вийшло 14 вип.), головний редактор проф. кафедри Л. Алексієвець. У цьому оригінальному виданні, як зазначалося, друкуються результати досліджень, що охоплюють маловивчені проблеми історії зарубіжних країн, світової політики і міжнародних відносин, місця й ролі України у світовому співтоваристві, а також зарубіжної культури, освіти й науки. Викладачі кафедри є членами спеціалізованих учених рад (Київ, Львів, Чернівці, Тернопіль) із захисту докторських і кандидатських дисертацій, виступають офіційними опонентами, рецензентами, здійснюють наукове керівництво написанням студентами курсових, дипломних та

магістерських робіт. Результати наукової діяльності кафедри широко використовуються у навчальному процесі: лекціях з основних предметів і спецкурсів, на семінарах, у письмових працях студентів, процесі діяльності творчих студентських колективів.

Нині на кафедрі координують основні наукові напрямки: М. М. Алексієвець, д.і.н., проф. – Зовнішня політика України, Міжнародні відносини, Методологія наукових досліджень; Л. М. Алексієвець, д.і.н., проф. – Україна–Європа–Світ: Історико-політичні, соціально-економічні й духовні аспекти розвитку; О. П. Валіон, к.і.н., доц. – Основні тенденції соціально-економічного розвитку Білорусі (кін. 80-х рр. ХХ – поч. ХХІ ст.); Н. А. Григоров, к.і.н., доц. – Українська національна еліта у суспільно-політичному житті України і зарубіжних країн; Ю. Р. Древницький, к.і.н., доц. – Взаємини української, польської та єврейської партій соціал-демократичного спрямування на території Галичини міжвоєнного періоду; Н. В. Ігнатенко, к.п.н., доц. – Теорія та методика навчання історії в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах; Л. В. Костюк, к.і.н., доц. – Етнополітика української влади доби Незалежності 1991–2014 рр.; Актуальні проблеми світової історії нового і новітнього часу; Т. В. Лахманюк, к.і.н., доц. – Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн Азії та Африки в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; В. В. Савенко, к.і.н., доц. – Актуальні проблеми історії зарубіжних країн нового і новітнього часу; Я. П. Секо, к.і.н., доц. – Актуальні проблеми державотворення слов'янських країн новітнього часу; Теорія і практика європейського націоналізму; Теорія і практика українського національного руху; І. О. Федорів, к.і.н., доц. – Українська історична славістика новітнього часу: проблематика, методологія і перспективи дослідження.

Кращі традиції науково-дослідницької роботи кафедральних усесвітників примножують студенти-науковці. На кафедрі проводиться значна робота із залучення студентів до наукового пошуку. Всіма формами дослідництва охоплено понад 250 студентів, які за 1998–2014 рр. опублікували майже 300 наукових праць у всеукраїнських, регіональних виданнях, взяли участь у 32 міжнародних, всеукраїнських, регіональних, вишівських конференціях тощо. 35 молодих науковців стали переможцями і лауреатами різноманітних конкурсів, 5 студентів перемогли на всеукраїнських олімпіадах з історії. Природно, що саме в такій спадкоємності різних поколінь дослідників української і всесвітньої історії може бути забезпечений постійний розвиток історичної науки й освіти.

Навчально-методичний і науковий потенціал викладачів кафедри дозволяє з певністю стверджувати, що вона і надалі залишатиметься однією з провідних не лише на факультеті, а і в університеті в цілому. Разом з тим темпи й глибина перетворень у галузі історичної освіти і науки в Україні ставлять перед кафедрою нові масштабніші завдання, зумовлені потребою в радикальній модернізації всіх напрямків і умов діяльності професорсько-педагогічного колективу й студентів.

З цією метою розроблена й ухвалена на засіданні кафедри 20 вересня 2012 р. Концепція розвитку кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії нашого університету у контексті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. [23]. Враховуючи основні правові, організаційні засади й вимоги нового Закону України “Про вищу освіту”, внесені зміни й доповнення щодо подальшого розвитку кафедри і забезпечення викладання та дослідження новітніх проблем з світової історії нового і новітнього часу та міжнародних відносин.

- Здійснити упорядкування навчальних курсів циклу всесвітньої історії згідно вимог нового Закону України “Про вищу школу”. Для чого, відповідно до нових навчальних планів, внести зміни до структури з циклу світової історії до освітньо-кваліфікаційних рівнів і ступенів (бакалавр, магістр, доктор філософії) та з метою підвищення якості навчання удосконалити зміст предметів кафедри і забезпечити на нових методологічних і методичних підходах індивідуально-консультативну роботу студентів.
- Продовжити роботу з подальшої модернізації змісту й організації історичної освіти і підготовки сучасних фахівців-істориків із залученням працівників Інституту історії України, Інституту всесвітньої історії НАН України, інших науково-дослідних інститутів НАН України, вищих навчальних закладів України та Європи.
- Створити і забезпечити впровадження в освітній процес новітніх інноваційних технологій, у т.ч. ЕНМКД циклу зарубіжної історії, інтерактивних підручників і посібників тощо на основі сучасних комп’ютерних програм.
- Привести нормативи академічного навантаження студентів та викладачів у відповідність з новим Законом України “Про вищу освіту”.
- Внести зміни й доповнення до навчально-методичних посібників з кафедральних дисциплін.
- Здійснити перебудову концепції науково-дослідницької діяльності студентів згідно з новими вимогами Закону України “Про вищу освіту” щодо організації наукової, науково-теоретичної та інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах.
- Реорганізувати кафедру нової і новітньої історії та методики викладання історії у кафедрі світової історії нового і новітнього часу та міжнародних відносин, продовжити роботу секцій з історії слов’янських народів, нової і новітньої історії зарубіжних країн та методики викладання всесвітньої історії в школі та вищих навчальних закладах. Вивчити питання спеціалізації студентів на кафедрі з міжнародних відносин.
- Продовжити роботу із дальшого забезпечення кафедри сучасними висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами – докторами наук: О. Валіон, Я. Секо, І. Федорів, Н. Григорук, Л. Костюк.
- Підвищувати науково-методичний рівень викладачів кафедри шляхом проведення науково-методологічних семінарів, наукових конференцій, “круглих столів” та стажування викладачів у вузах України, зарубіжних науково-дослідних та освітніх установах.
- Сприяти розвитку фундаментальних досліджень спільно з фахівцями науково-дослідних інститутів НАН України та зарубіжних країн.
- Робота над комплексною колективною проблемою кафедри “Україна–Європа–Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку”, в її контексті продовжити розробку міжнародного наукового проекту та поглибити й розширити наукові напрями і школи з української та зарубіжної історії, зовнішньої політики України й українсько-зарубіжних відносин. Створити науковий Центр “Україна–Європа–Світ” (УЕС) з подальшим його трансформування у Науково-дослідний інститут “Україна–Європа–Світ”.
- Продовжити подальше системне видання Міжнародного збірника наукових праць “Україна–Європа–Світ” (гол. ред. проф. Л. М. Алексієвцев).
- Забезпечити подальшу роботу кафедральної аспірантури і докторантури зі спеціальності 07.00.02. – “Всесвітня історія” та практикувати залучення вітчизняних і зарубіжних учених до участі у цій роботі.

- Здійснювати роботу щодо розширення участі студентів у науково-дослідницькій діяльності, проблемних групах кафедри: “Молодіжний центр славистики” (доц. Федорів І. О.), “Сучасні етнополітичні процеси в Україні й світі” (доц. Костюк Л. В.). У цьому контексті організувати “круглі столи”, наукові конференції, зокрема провести “круглий стіл” на тему: “Роль науки у сучасному суспільстві” (проф. М. М. Алексієвець).
- Залучати до навчання талановиту молодь, сприяти її науковому та професійному і подальшому кар’єрному зростанню.
- Провести цикл заходів з національно-патріотичного виховання молоді. Організувати для студентів зустрічі з активістами Євромайдану та учасниками АТО, сприяти збору коштів і речей біженцям та українським військовим у зоні АТО [24, с. 12–13].

З усього вищезазначеного випливає, що зі створенням кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії у нашому університеті значно активізувалися дослідження зарубіжної історії, особливо сучасної, коли Україна визначилася як незалежна держава, прагне стати повноправним членом світового співтовариства з усією палітрою його зв’язків намагається отримати визнання як суб’єкт міжнародного права, увійти до світових європейських структур. Пожвавлення роботи українських вчених у сфері всесвітньої історії слугує справі посилення ролі української держави в міжнародному житті, системі діяльності світової спільноти.

Список використаних джерел

1. *Хроніка становлення і розвитку // Історик.* – № 1. – Тернопіль: Літопис. – 2001. 2. *Терещук Г. В.* Науково-дослідницька діяльність студентів: актуальність та організація: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів України / Г. В. Терещук, М. М. Алексієвець, Л. М. Алексієвець. – 3-є переробл. та доп. видання. – Тернопіль: Вектор, 2012. – 362 с. 3. *Терещук Г. В.* Організація та методика наукових досліджень студентів: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів України / Г. В. Терещук, М. М. Алексієвець, Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вектор, 2012. – 258 с. 4. *Терещук Г. В.* Основи наукових досліджень: теорія та методика. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів України / Г. В. Терещук, М. М. Алексієвець, Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вектор, 2012. – 256 с. 5. *Алексієвець М. М.* Студентські наукові дослідження: сучасні вимоги та пріоритети: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів України / М. М. Алексієвець, М. О. Алексієвець, Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 128 с. 6. *Алексієвець Л. М.* Науково-дослідницька діяльність студентів: організація та методика: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів України / Л. М. Алексієвець, М. М. Алексієвець, С. В. Бондаренко. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – 132 с. 7. *Алексієвець Л. М.* Новітня історія Польщі (1918 – 1939) / Л. М. Алексієвець. – Київ – Тернопіль: Астон, 2002. – 320 с. 8. *Алексієвець М. М.* Історія світової культури: Частина перша: від Первісності до Ренесансу / М. М. Алексієвець, О. І. Шама. – Тернопіль: Лілея, 2006. – 528 с.; Л. М. Алексієвець, М. М. Алексієвець, О. І. Шама. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 656 с. 9. *Древницький Ю. Р.* Комп’ютерні технології у наукових дослідженнях. Навчально-методичний посібник для студентів історичних факультетів за вимогами європейської кредитно-трансферної системи. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – 221 с. 10. *Юрій М. Ф.* Україна найдавнішого часу – XVIII століття: цивілізаційний контекст пізнання / М. Ф. Юрій, Л. М. Алексієвець, Я. С. Калакура, О. А. Удод. – Тернопіль: Астон, 2012. – Кн. 1. – 700 с.; Юрій М. Ф. Україна XIX – початок XXI ст.: цивілізаційний контекст пізнання / М. Ф. Юрій, Л. М. Алексієвець, Я. С. Калакура, О. А. Удод. – Тернопіль: Астон, 2012. – Кн. II. – 696 с. 11. *Алексієвець Л. М.* Польща в 1918 – 1926 рр.: особливості відродження національної державності, формування суспільно-політичного устрою: автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня докт. іст. наук: спец. 07.00.02 “всесвітня історія” / Л. М. Алексієвць. – Чернівці, 2007. – 32 с. 12. *Чорна Н. М.* Інтеграція Польщі до НАТО та ЄС: особливості, основні етапи і наслідки (кін. 80-х рр. XX ст. – 2005 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 “всесвітня історія” / Н. М. Чорна. – Чернівці, 2008. – 20 с. 13. *Кватира І. М.* Особливості соціально-економічного розвитку Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 “всесвітня історія” / І. М. Кватира. – К., 2010. – 20 с. 14. *Гевко В. Р.* Україна і Польща: особливості розвитку двосторонніх відносин (1991–2004 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 “всесвітня історія” / В. Р. Гевко. – Чернівці, 2005. – 20 с. 15. *Чорна Н.* Україна і Польща: історіографія відносин (кін. XX – поч. XXI ст.) / Наталія Чорна. – Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2014. – 416 с. 16. *Алексієвць Л. М.* Києво-Могилянська академія у суспільно-політичному житті України і зарубіжних країн (XVII–XVIII ст. ст.) / Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Збруч, 1999. – 263 с. 17. *Алексієвць Л. М.* Польща: шляхом відродження державної незалежності. 1918–1919 / Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 272 с. 18. *Алексієвць Л. М.* Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926 / Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 448 с. 19. *Алексієвць Л. М.* Україна і Польща: шляхи співробітництва (1991–2004 рр.) / Л. М. Алексієвць, В. Р. Гевко. – Тернопіль: Ред.-вид. центр ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – 153 с. 20. *Алексієвць Л. М.* Польща: міжнародні відносини у добу відродження 1918 – 1923 / Л. Алексієвць, О. Парнета. – Тернопіль: Астон, 2012. – 192 с. 21. *Алексієвць Л. М.* Польща: на шляху до НАТО та ЄС / Л. М. Алексієвць, М. М. Алексієвць, Н. М. Чорна. – Тернопіль: Вектор, 2012. – 268 с. 22. *Українська історична біографістика: забуте і невідоме / За ред. проф. М. М. Алексієвця.* – Част. 1. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – Вип. 2 // *Українська історична біографістика: забуте і невідоме / За ред. проф. М. М. Алексієвця.* – Част. 2. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – 244 с. 23. *Концепція розвитку кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка у контексті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр.* – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – 5 с. 24. *Про нас: кафедра нової і новітньої історії та методики викладання історії / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця.* – Тернопіль: Вектор, 2014. – 44 с.

Николай Алексиевц, Леся Алексиевц

НАЦИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА: УКРАИНСКО-ВСЕМИРНЫЙ КОНТЕКСТ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАФЕДРЫ НОВОЙ И НОВЕЙШЕЙ ИСТОРИИ И МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ ТНПУ ИМ. В. ГНАТЮКА

Статья посвящена анализу актуальных проблем преподавания и исследования разнообразных аспектов мировой истории и международных отношений в ТНПУ им. В. Гнатюка, перспектив в контексте основных тенденций становления украинской историографии всемирной истории на современном этапе.

Ключевые слова: Украина, Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, всемирная история, международные отношения, образовательный процесс, историография.

Mykola Alexiyevets, Lesya Alexiyevets

NATIONAL EDUCATION AND SCIENCE: THE UKRAINIAN-WORLD CONTEXT IN THE ACTIVITY OF THE MODERN AND CURRENT HISTORY AND METHODOLOGY OF TEACHING HISTORY CHAIR, TERNOPIL VOLODYMYR HNATYUK NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY

The paper presents the analysis of the urgent problems of teaching and researching the different aspects of the World History and International Relations in Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University as well as its prospects in the context of the main tendencies of the formation of the World History Ukrainian Historiography at present.

Key words: Ukraine, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, World History, International Relations, educational process, Historiography.